

МИЛОВАН Р. СУБОТИЋ*
Институт за стратегијска истраживања
Београд

УДК 314.15:28
Монографска студија
Примљен: 15.08.2017
Одобрен: 05.09.2017
Страна: 81-94

МИГРАЦИЈЕ ДАНАС- НОСИЛАЦ МАТЕРИЈАЛНИХ, ДУХОВНИХ И МНОГИХ ДРУГИХ РАЗМЕНА МЕЂУ ЉУДИМА И(ЛИ) ИНСТРУМЕНТ ЗА ШИРЕЊЕ ИСЛАМИСТИЧКИХ ИДЕЈА У ЕВРОПУ

„Нико нема првобитно више права да буде на једном месту Земље него други.“
Кант

Сажетак: На миграције најопштије можемо гледати као на миленијумски процес и феномен. Историја човечанства је, у великој мери, и историја миграција. Она је настала кроз миграције и готово сва људска друштва, културе и навике битно су обележени миграторним кретањима и разменама. У ширем временском контексту, недвосмислено је да су миграције доносиле материјалне, културне, духовне и многе друге облике размене. Самим тиме, миграције можемо сматрати „нормалним (уобичајеним) феноменом“. Без обзира на данашње глобализацијске процесе, нова средства транспорта, комуникација и слично, за већину савременог светског становништва можемо рећи да је стационарна, те да током свог живота остаје у подручјима порекла. Ипак, процењује се да више од једне милијарде светског становништва можемо назвати тзв. мобилном популацијом, док се око 750 милиона особа у свету данас сматра интерно мобилнима или интерним мигрантима, дакле онима који, ако мигрирају, мигрирају унутар властитих држава. Насупрот овом становишту, стоји оно које на савремене миграције гледа као на проблем или абнормалност. Делимични разлози за етаблирање оваквог става, можемо пронаћи у медијима и код великог броја политичара који нас преплављују реториком о миграцији као као нечему што је угрожавајуће и што представља претњу. Овакво виђење најчешће се подупире тезом да најновија миграторна кретања из земаља насељених становништвом које упражњава начела најмлађе монотеистичке религије, представљају јасну и недвосмислену намеру да се етно-религијска слика данашње Европе умногоме измени, те да је, уколико се нешто битно не уради у смислу контрамера, блиска будућност „хришћанске Европе“ равна оној из Уелбековог „Покоравања“, или је још катастрофичнија. Овај рад ће анализирати оба ова приступа и покушати да их кроз упоредну анализу, а на основу доступне литературе, приближи (или потпуно удаљи), те покуша да феномен сагледа из што избалансиранијег угла.

Кључне речи: миграције, религија, глобализација, економија, ислам, екстремизам

* milovan.subotic@mod.gov.rs

Уводна разматрања

Више је врста људских миграција у савременом свету. Историја човечанства умногоме је и историја сеоба. Људи се селе из руралних у урбане области, из једног дела земље у други, из једне земље у суседну, или пак на сасвим други крај света. Ова последња врста нас посебно интересује због интензитета глобалних друштвених односа које проузрокује. Разлози за такве транснационалне миграције су, као за сваки облик миграције, разнолики. Емигранти често покушавају да побегну од сиромаштва, рата или политичке несигурности у својим завичајним земљама. Они користе прилику која се указује или траже нове, а понекад стварају ланце миграције, где каснији емигранти иду утабаном стазом својих претходника, пошто су им ови то омогућили. Једна од важних карактеристика ових транснационалних миграција у данашњем глобалном друштву је и та да се веома мало њих дешава у облику „освајања“ или насељавања тобоже незаузетих граничних територија. Једна од чињеница везаних за глобално стање јесте мањак слободне територије погодне за становање да би се на њој изградила нова људска насеља, као и то да је и сва таква имајућа територија укључена у прецизно одређене границе неке од суверених држава која учествује у глобалном политичком систему и која је позната као насељена, или како то с правом примећује Бејер (Beuer) „она је легитимно заузета и њоме се већ влада“ (Бејер, 2010: 1299).

Савремене глобалне миграције са собом дакле доносе познате проблеме који одражавају овај посебан контекст: емигранти морају да се суоче са ситуацијом прилагођавања „друштву домаћину“ које, са своје стране, мора да се прилагоди њима. Дobar део савремене литературе из ове области се бави различитим проблемима који се јављају док се емигранти прилагођавају новом окружењу. Ова питања тичу се могућности маргинализације у новом друштву, личног и културног идентитета, разлика између прве генерације емиграната и њихове деце рођене у новим друштвима, односа између емигрантских заједница и заједница у земљама порекла, те веза између истих културних група у дијаспори на различитим локацијама.¹ Међутим, другу страну једначине чини начин на који реагују домаћини ових емиграната. Док обично нису суочени са истим проблемима, нове придошлице често постављају изазов самоодређењу домаћина и захтевају учешће у изворима моћи у оквиру тог друштва. Они установљавају једну врсту „детериторијализације“ у глобалном друштву, тј. стања у коме место и даљина губе на значају, пошто је 'тамо' такође 'овде' (Giddens 1990; Hannerz 1996).

Расправе о миграцијама су дошле на пиједестал битности светске јавности последњих деценија, а нарочито од активирања таласа миграната из ратом захваћених подручја Блиског истока. Важна су тем, како академских полемика, тако и изборних кампања. Како постоји много аспеката са којих се може причати о миграцијама (економски, социјални, етнички, безбедносни, развој-

¹ Више у: Castles 2000; Friedman and Randeria 2004; Papastergiadis 2000.

ни..), тако су миграције постајале предмет интересовања и истраживања политолога, социолога, правника, економиста, географа и историчара, али можемо рећи да је тек одскора покренута озбиљна нормативна дебата од стране политичких теоретичара. То би се могло сматрати изненађујућим, поготово кад се узме у обзир историја бављења политичких теоретичара питањем мултикултурализма и мултикултуралног друштва које је у значајној мери и створено миграцијама.

Може се рећи да постоји консензус о сувереном праву држава да контролишу имиграцију. Фактичко (и логичко) стање ствари је да ниједна држава ни не помишља да се тог права одрекне, као и да то право не доводе у питање ни Међународна организација за миграције (кровна међународна организација која се бави овим питањима), нити Високи комесеријат за избеглице УН, нити било која друга угледна и утицајна организација или истраживачки институт који се баве овим темама. Међутим, чак иако се опрезно застане на овоме, и даље се може оправдано поставити питање која су то ограничења имиграционих политика исправна кад је реч о либерално-демократским државама. То што државе имају право на коначну одлуку по овом питању не значи да је свака одлука исправна и да се не сме критиковати са становишта моралних принципа за које се можда и сама држава залаже. Друга могућност јесте смели искорак у непознато довођењем у питање самог права државе да контролише имиграцију.²

У вези миграторних кретања профилисала се недвосмислена подела, како у општој, тако и у академској јавности. Према Б. Ђорђевић (Ђорђевић, 2008: 241) најопштија подела у вези погледа на ово питање јесте она на **универзалисте** (који се залажу за отвореније, праведно отворене или отворене границе) и **партикуларисте** (који су за праведно затворене границе). И универзалисти и партикуларисти се даље деле на разне подваријанте које се неретко укрштају по разним основама. (Vader, 2005: 336) је ту тензију између *универзализирајућег тренда моралних принципа* и *партикуларизирајућег тренда институција*, култура и пракси означио као продуктивну, не би ли се избегле опасности како од апстрактног универзализма, тако и од нерелексивног партикуларизма.

Партикуларистички приступ

Неприкосновено колективно право држава да одређују критеријум прихвата, или како се то језговитије каже - критеријум за расподелу чланства, сматра се једним од основних чинилаца суверенитета држава. Глобализација се показала као јак изазов суверенитету, у тој мери да се у економском смислу оно што је од суверенитета остало тешко може схватити као врховна, недељива власт. Међутим, о(п)стала су подручја у којима се држава још „добро држи“ и не преноси своје ингеренције, а контрола имиграције је једно од њих. У једном од најцитиранијих дела из области расправа о етици имиграције – Волце-

² Види: Ђорђевић, В. (2008): *Etika migracije*, Fakultet političkih nauka, Beograd Godišnjak, (239-254)

ровим (Michael Walzer), „Подручјима правде“, одбрана рестрикције чланства је полазни аргумент за право државе да не одобри имиграцију. Према Волцеру, људско друштво представља једну дистрибутивну заједницу. Идеја дистрибутивне правде подразумева омеђен свет унутар кога се одвијају расподеле: групу људи посвећених дељењу, размењивању и расподели друштвених добара, пре свега међу собом. Тај свет је политичка заједница. Њени чланови расподељују међусобно власт и, ако могу, избегавају да је деле са било ким другим. Да бисмо мислили о дистрибутивној правди „морамо се ограничити на независне градове или земље, које су у стању да организују сопствене обрасце поделе и размене, било то праведно или не“ (Волцер, 2000: 61).

Примарно добро које се међусобно такође расподељује јесте чланство у некој људској заједници. Управо је двадесети век који се с правом зове и „век избеглица“ показао како су људи без чланства/припадности, односно особе без државе, у стању перманентне опасности. Према Х. Арент (Hannah Arendt) „чланство даје право да се има право, а то право значи да се живи у оквиру где се некоме суди према његовим делима и уверењима (Арент, 1998: 304). Кад би смо широко тумачили Хану Арент „људи без држављанства немају права да имају права“ (Ђорђевић, 2008: 241).

Волцер, иако протагониста неприкосновености државе у светлу овог феномена, добро уочава да чланство и не-чланство нису једине могућности. Није свеједно да ли потенцијални имигрант долази из неке сиромашне или богате земље, да ли је живео у густо насељеној или углавном ненасељеној земљи, да ли је поданик неког ауторитарног поретка или грађанин у демократији. Због овакве „изнијансираности“ чланови тих богатих и слободних земаља треба да одлуче о томе ко треба и може да постане члан у складу са њиховим разумевањем шта чланство значи. На тај начин они апсолутизују одговор и боре се да уобличе своју судбину – да имају заједницу какву желе да имају, да повисе, снизе или промене критеријуме расподеле, да централизују или децентрализују процедуре.

Волцер оставља могућност да и имигранти имају право да у својим заједницама, које додуше желе да напусте, на исти начин не приме неке друге мигранте који желе да уђу. Политика пријема и искључења основно је право које обликује заједницу и које је у сржи независности државе. „Међутим, то што државе имају право да поступају у области пријема миграната не значи да је исправно све што оне раде – мерила прихватљивости миграционих политика процењују се политички, морално и чињенички – дакле, важно је сагледати и услове и природу земље домаћина и схватања њених чланова“ (Волцер, 2000: 72).

Кључни аргумент партикулариста – миграције као полигон за верску(најчешће исламистичку) индоктринацију Европе

Миграције, поготову оне које називамо „нерегуларним“, са собом недвосмислено носе безбедносне реперкусије. Између четири и пет милиона миграната сваке године уђе у неку „туђу“ државу, а при том број нелегалних прела-

зака границе варира између 30% и 50%³. Оне са собом неминовно доносе и повећање опасности по домаће становништво од заразних болести, криминала и тероризма. За земљу домаћина оне могу услед превеликог прилива јефтине радне снаге и неочекивано великих социјалних давања представљати и извор дестабилизације њене економске сигурности. Кријумчарење миграната и трговина људима постају масовно кривично дело у земљама такозване прве мигрантске дестинације, а уједно и извор огромних нелегалних и неопорезивих прихода. Данас, кад се услед учесталих терористичких напада миграције, иако по аутоматизму ипак често не без основа повезују са тероризмом, потребно је нагласити да као безбедносни изазов миграције нису тек пуко повећање опасности од пораста броја терориста на тлу Европе како се често наводи. „Овакве какве су сада, неконтролисане и самоточне, у условима растуће панике у неким, пре свега централноевропским државама, миграције повећавају и ризик од унутрашњих и међудржавних конфликта на тлу пре свега Југоисточне Европе“ (Симеуновић, 2016: 7).

Упоредо са приливом великог броја миграната из земаља у којима се воде грађански ратови⁴ и у којима су ситуиране разне терористичке групације расте ризик од тероризма у земљама кроз које мигранти пролазе, а нарочито у оним у којима се задржавају. Правило је да што се дуже задржавају и ризик бива већи, а највећи је у оним земљама у којима трајно остају, поготову уколико су те земље, попут најшешће таргетоване Француске, учествовале у бомбардовању или у неком другом типу војних операција у земљама из којих мигранти стижу. Зато свака од транзитних земаља има пред собом веома озбиљан, али не и немогућ задатак да међу мигрантима идентификује потенцијалне или праве терористе. Тај задатак није нимало лак али одустати од њега или спроводити га површно значи дозволити да се у Европи посеје семе из кога ће нићи тероризам. „Један од битних разлога за неспровођење овог задатка јесте чињеница да он као додатна енормна активност националних безбедносних структура значајно додатно оптерећује буџет те земље“ (Симеуновић, 2016: 8).

Реметилачки потенцијал мигрантске кризе не огледа се само кроз безбедносну претњу земљама у које долазе и кроз које пролазе, већ, као што смо имали недавно прилике да видимо на примеру понашања Хрватске према Србији и обрнуто, могу нагло и драстично пореметити билатералне односе међу тим земљама. Историјски примери ремећења ионако крхких⁵ суседских односа

³ Према: UN, Key trends in international migration, Expert Group Meeting on The Post-2015 Era: Implication for the Global Research Agenda on Population Development, New York, 10 April 2015.

⁴ Разлог за масовне миграције везује се за високу стопу незапослености и сиромаштва у тим земљама, али и као последице ратних збивања, пре свега у Сирији где је грађански рат проузроковао масовни егзодус становништва, као и у Либији где је рушење режима Моамера ел Гадафија довео до анархије коју су искористиле добро организоване мреже кријумчара људи. Криза се до средине 2015. године углавном одржавала на медитеранским обалама Италије, до којих су бројни мигранти долазили бродовима и чамцима, у бројним случајевима неуспешно, што је доводило до масовних страдања. Након тога дошло је до ескалације мигрантске кризе и далеко масовнијег прилива избеглица забележеног на Балкану, односно као рута за улазак у ЕУ.

⁵ Како су као кључни узроци екстремизма означени недовршена урбанизација, специфични облици индустријализације, промена етнодемографске структуре друштва, наглашена склоност ка

због миграната су на Балкану бројни, а и савремени односи услед истог проблема нису идеални због чињенице да неке земље, пре свега Хрватска, нису дозволиле повратак српских избеглица протераних из својих домова у време грађанског рата на тлу Југославије током деведесетих година прошлог века. (Симеуновић, 2016: 9).

И као што је то случај са литературом о глобализацији уопште, тако и је добар део ње који се бавио транснационалним миграцијама игнорисао једну веома важну тему - **тему религије**. Друге димензије, посебно питања економске интеграције, друштвене маргинализације и етно-културног идентитета или конфликта, биле су најчешће главни предмет пажње. Само по себи, ово избегавање је унеколико изненађујуће ако се узме у обзир колико су често и доследно религијске институције међу првима које ће заједнице емиграната покушати да поново створе у њиховим новим домовинама⁶, као и чињеница да су ове међу малим бројем институција чије ће ресурсе они брзо моћи да контролишу. „Емигрантске заједнице установљују своје цркве, храмове и џамије за изричито религијске сврхе, али оне служе и као места за друге функције као што су места културне присности, места за обезбеђивање социјалних услуга, образовни и рекреациони центри, извори за комунитарну и политичку мобилизацију и једноставно као видљиве манифестације доласка и захтева за припадањем емигрантске заједнице“ (Бејер, 2010: 1301).

Поред овог „меког“ утицаја који са собом носи религија у светлу миграторних кратања, протагонисти тезе да најновији миграторни талас има за циљ да коренито и неповратно измени културолошко, религијско и свако друго наслеђе хришћанске Европе, говоре о последицама које су и економско-политичке природе. Поврх таквог стања озбиљне економско-политичке дестабилизације Европе, додатно се приступило генерисању големе мигрантске кризе која се медијски не случајно спиновала као избегличка, чиме је радикализован „злоћудни процес растакања националних држава Европе, док су на делу интезивни процеси њене дехристијанизације, демографског слома и радикалне исламизације“ (Деспотовић, 2016: 12).

Због тога што се ови процеси нису могли реализовати потпуно мирним путем без одговарајуће реакције европских грађана, приступило се као помоћном средству - покретању великих мигрантских таласа. Не чуди стога што је један број западних аутора сковао синтагму „оружје за масовно миграње“ (Деспотовић, 2016: 12), и самим тим јасно конотирао сав његов разорни потенцијал. „Уз већ присутне бројне економске, социјалне и демографске проблеме, мигрантска криза само је додатно акцелирала њену будућу агонију, док се таласом бруталних терористичких напада, сејао страх, паника и хаос по улицама европских градова не би ли се тако на лакши начин остварили дес-

традицији и историји, те наглашена национална и културна маргиналност, лако се уочава да су балканска друштва налазе у егземпларским условима за јачање екстремистичких тенденција (Суботић, 2013: 163).

⁶ Чуvari постојећег или ствараоци замишљеног поретка, увек су чуvari своје вере и нације. На тај начин они постају заробљеници оне религијске традиције која је обично вековима доминантна у њиховој средини (Суботић, 2015: 68).

труктивни циљеви американизма и радикалног ислама на нашем континенту“ (Исто: 13). „У свом делу „Европа-ислам, акције и реакције“ Бернар Луис (Bernard Lewis) подсећа да је исламску цивилизацију готово увек обележавало непријатељство према Европи и да се њено територијално ширење највећим делом одвијало на штету Европе“ (...) У свом подухвату освајања света исламисти захваљујући свевишњем што је милионима муслимана неевропљана, омогућио да се сместе у развијене европске земље. Оно што је у њиховим очима у почетку изгледало као застрашујуће пресађивање верника у „неверничке земље“, коначно ће постати највећа шанса икада пружена муслиманима, да освоје ону Европу која их је толико пута одбила када су „Алахови ратници“ покушавали силом да је покоре.” (Дел Вал, 1998: 174)

Европа скупо плаћа данак и на плану урушавања својих демократских институција, релативизације политичких стандарда, обарања критеријума демократског живота, толерантног односа грађана и сл. Исламисти, демократски систем доживљавају као слабост европског човека, који треба искористити за долазак на власт, када се демографском експлозијом и интезивним имиграцијама (механичким приливом) достигне критична маса којом је могуће злоупотребити демократију против цивилизације, друштва и грађана који су је створили и упражњавају. „Интеграцију муслимана у друштво држава Европске уније отежавају две опасности: прво, оријентација на верско разумевање старог института - Дар ел ислам (простор који живи по законима ислама), а друго, особености законодавства држава Европске уније, које је либерално и неспремно да се сукоби са муслиманима, те стално попушта захтевима ове верске групације” (Милошевић, 2013: 106).

Често се истиче и да наведени миграторни процеси нису спонтани, нити устаљени обичаји повременог миграционог кретања становништва из неразвијених крајева у развијене, којих је било мање више константно током новије историје. „То је у великој мери било и разумљиво с обзиром на економске мотиве миграција, што један број истраживача глобалистичког проседеа, стално наводи у покушају да замаскира њихове стварне узроке“ (Деспотовић, 2016: 12). Гајић, проблематизује такве ставове и указује на податке УН-а који много говоре сами за себе. „Наиме, бројност у кратком року на мигрирање покренутих маса је крајње необична: процене УН, базиране на дугодеценијском проучавању избегличке проблематике, стоје на закључцима као са више од 80% а некад и близу 90% избеглица (а данас их у свету има око 59 милиона) широм света остају да пребивају у регијама из којих потичу, те да се, по обустављању сукоба велика већина враћа у своју постојбину.” (Гајић, 2016: 88) Исти аутор такође истиче како „мигрантске масе показују велики степен упућености у кретање постојећим правцима и реагују готово моментално на њихове измене; добро су међусобно координисане и прилично добро познају прилике у земљама кроз које се крећу; имају довољно новчаних средстава (и то не само готовинских, већ подижу донирани новац уз помоћ кредитних картица), упорни су да досегну циљане дестинације - неке од најразвијенијих земаља ЕУ, а не оне земље које имају нешто нижи стандард” (Гајић, 2016: 88).

У прилог протагонистима теорије да је најновији мигрантски талас само друго име за радикалну исламизацију Европе, иду и наредни показатељи. Наиме, истраживачи америчког центра „Пју“ (Pew Research Center) су анализирали демографске податке верника и открили која ће религија постати најраспрострањенија у свету у наредних 30 година, као и да ће миграције одиграти кључну улогу у томе. Истраживања показују да ће ислам надвладати хришћанство и постати најраспрострањенија религија у свету до 2070. године, а да ће највише муслиманског становништва емигрирати у Европу и Америку. До 2100. године један проценат више муслимана ће бити у свету него хришћана, а истраживачи кажу да ће миграције бити један од фактора који ће им помоћи да рашире своју исламску веру у друге регионе, укључујући Северну Америку и Европу⁷. Прогнозе такође показују, да ће се „половином века број муслимана повећати за 73 одсто, и чинити скоро трећину популације планете, односно 2,8 милијарди људи, док истовремено муслимани чине 34 одсто укупне светске популације млађих од 15 година, у односу на хришћане, којих је око 27 одсто, па се трендови могу узети за поуздане“ (Деспотовић, 2016: 12).

Универзалистички приступ

Идеја о колективној својини над планетом Земљом, коју сви као људи делимо, те морамо имати и симетричне захтеве у односу на њу, једна је од најстаријих људских идеја. „Земља је једноставно ту, и нико није за њено постојање заслужан (мада бисмо лако могли бити заслужни за њену пропаст)“ (Ђорђевић, 2008: 240). Постојање овог једнаког моралног полагања права на физичке ресурсе може имати ограничавајуће ефекте по режиме својине и режиме миграција. „То не значи да светска територија данас мора да се прерасподели, али се можда може говорити о људском праву на имиграцију које у основи има заједничку својину над Земљом“ (Blake and Risse, 2006: 5), док најсликовитији приказ из овог угла даје Кант: *„Право посете припада свим људима као друштвеним бићима, јер сви они заједнички поседују Земљину површину те се на њој, пошто је кугла, не могу расути у бесконачност, већ један мора да трпи другога до себе, а нико нема првобитно више права да буде на једном месту Земље него други“* (Кант, 1995: 51). Наравно, то је идеја на коју се посебно позивамо кад се бринемо за неке од тзв. великих тема, попут глобалног загревања или залагања за затварање нуклеарних електрана. Тада уочавамо како је све повезано и како је свет један, глобалан, како све утиче на нас, ма где се то догодило и како нам свима прети катастрофични нестанак. Међутим, изван тих „интегришућих“ апокалиптичних страхова, у обичном животу, „право на својину је у западном свету на пиједесталу права, и наше право на слободу кретања је често ограниченије но што се може мислити управо правом на својину других који су се оградиле од нас“ (Ђорђевић, 2008:

⁷ Више у: <http://www.nationalgeographic.rs/vesti/9661-istrazivanja-otkrivaju-koja-ce-religija-zavladati-svetom-do-2070-godine.html?p=2>

240). Кључно питање које делегирају универзалисти је: „да ли је територија државе као њена важна карактеристика исто тако „света крва“, односно да ли је суверенитет државе брана сваком космополитском праву које би га ограничавало“ (исто: 241).

Есеј Џозефа Каренса (Joseph Carens) „Туђинци и грађани: одбрана отворених граница“ важи за полазну тачку универзалиста (космополита)⁸. Каренс се сматра парадигмом одбране принципа отворених граница и права на слободу кретања. „Он сматра да људско право на слободу кретања треба да буде претпоставка, сем у случајевима када има разлога да се бринемо за националну безбедност, јавни поредак и опасности од огромног прилива људи са антилибералним ставовима, те у свом чланку доказује да, ако се правилно и конзистентно разумеју, Ролс, Нозик, утилитаристи, па чак и Волцер подржавају принцип отворених граница“ (Ђорђевић, 2008: 246).

Ограничавање миграција у потпуном је нескладу са глобализацијом и либерализмом. Сваки претходни успон међународне трговине био је праћен увећањем миграција. Тако је било на прелазу између XIX и XX века, онда 60-тих година XX века, али не и 80-тих. Испада да су међународне миграције изузетак у процесу глобализације. Границе су раније заустављале скоро све – новац, робу, људе, али данас заустављају углавном само људе. Држава понавља да је суверена кад је реч о контроли својих граница, али ми видимо да се држава одрекла суверенитета у неким подручјима, а жели да га задржи у другим. „Економска глобализација денационализује националне економије; имиграција, насупротив томе, поновно национализује политику“ (Sasen, 2004: 76).

Очигледно постојање два међусобно опонентна режима: за проток капитала и проток имиграната, сведочи да је овде реч о оном што често зовемо политиком двоструких стандарда. Разлози за овакво поступање су практични, мада суштински дискриминаторски. Наиме, капитал, нарочито онај финансијски, много је је флексибилнији, динамичнији и преносивији него рад, тј. радници. Као људска бића која су културно и социјално укорењена у срединама у којима живе, радници су напросто мање мобилни. Према Бадеру (2005:338) „слободан излаз капитала истовремено са слободним улазом радника структурално би слабио организације рада и позиције моћи организованих радника, што би даље водило константном урушавању социјалне државе и њених правила и институција“. Овде се поставља питање да ли је брига за раднике оно што приоритетно мучи државе данашњице, те се силовито држе онога што је од њиховог суверенитета остало? Намеће се да је одговор негативан. У овом случају, државе заправо подржавају селективну глобализацију, па ће тако и подржати лакшу мобилност и усељивост високообразованих и специјализованих стручњака. На њих се гледа као на инвестиције, „ко нам је потребан и ко вреди - улази, ко нам није потребан или нам је потребан за тешке послове - кад их заврши, бива избачен или се толерише његов опстанак како би попунио црно тржиште“ (Ђорђевић, 2008: 247, 248). Чињеница да су државе данас у

⁸ Види: Carens, H. Joseph (1987), *Aliens and Citizens: The Case For Open Borders*, Review of Politics, 49 (2), 250–73

стању да своје границе контролишу ефективније него раније, чини да су ирегуларне миграције често заправо прећутно дозвољене од стране држава, јер одговарају њиховим тренутним потребама.

Закључак

Масовне миграције становништва у савременој Европи најчешће се доживљавају као „ретроградни и парадоксални новум и екстраординарна пошаст, мада оне заправо представљају уобичајену историјску појаву која се јавља у неједнаким временским интервалима” (Симеуновић, 2016: 10). Поред неспорних негативних, оне имају и утемељену позитивну историјску улогу главног медија интеракције између различитих цивилизација. Миграције су уз то и реитеративан процес, те ако их неко вештачки прекине оне имају тенденцију да се обнове, наставе и доврше. Савремене миграције су, поред тога што су узроковане и стандардним миграционим факторима, уједно и неминовна последица глобализовања света и успоставе принципа о слободном кретању људи, роба и капитала у широким међународним размерама.

Миграције, нарочито оне које називамо нерегуларним, проузрокују значајне **безбедносне реперкусије**. Када је реч о врсти тероризма који са бујицом миграната расте као безбедносни изазов, одговор је наоко једноставан и једнозначан – опасност која нараста је опасност од исламистички инспирисаног тероризма будући да је огроман проценат савремених миграната муслиманске вероисповести. Међутим, ствари не стоје баш тако просто. Будућност која нас чека у Европи свакако ће бити обележена порастом исламистичког екстремизма, али његов пораст ће бити праћен једном другом врстом екстремизма, а то је десничарски, који ће све више испољавати реактивну природу у односу на миграције. Симеуновић (2016: 7) истиче како „увек вигилантно оријентисани, десничари сада ликују због несналажења ЕУ и њене касне реакције пред изазовом миграција, нудећи себе као спас од те пошаст, док им на руку без сумње иде чињеница да уз миграције увек иде и висок степен политизације друштва, као и неизбежност емотивног реаговања”. Такође, безбедносне и, уопште гледано, геополитичке теме некако по правилу иду под руку са најразличитијим теоријама завере. Поборници и противници теорија завере се споре око садашњих миграција које иду ка Европи, тј. око одговора на питање постоји ли елемент завере у последњем великом миграторном таласу. Но, нити су у праву они који се са подсмехом односе према причама о заверама, нити су у праву они који тврде да је све ово што се збива плод завере. Завере постоје, али нису све ни респектабилне нити су довољно функционалне чак ни онда када се остваре. Ипак, било би нерационално да неке снаге не покушају да искористе ове миграције за остварење својих тајних планова. „Такозвана Исламска држава, иако незадовољна тиме што велики број младих Арапа бежи у Европу уместо да се бори за њене циљеве, не крије да у редове миграната убацује своје људе да би после изводили терористичке нападе по Европи, а за очекивати је да у будућности та пракса добије шире размере” (Симеуновић, 2016: 14).

Посматрано пак из **економског угла**, могло би се закључити како је утицај миграната углавном негативан по европске земље. То би се могло објаснити чињеницом како Европа нема профилисану и конзистентну имиграцијску политику те да постоји проблем илегалних имиграната, чијим би се решавањем могло доћи до тога да имиграција заиста буде мотор раста европских економија. Није спорно да миграције могу имати и позитивне економске последице, и то не само по земље пријема миграната већ и за земље из којих они потичу јер се њиховим одласком релаксира незапосленост, смањују нерешени социјални проблеми и стиче велика финансијска корист од дознака које шаљу својим породицама и слично. Будући да су имигранти мобилнији и ефикаснији приликом коришћења прилика на тржишту рада, они имају већи потенцијал да надокнаде јаз између понуде и потражње и на тај начин позитивно утичу на тржиште рада. У том се контексту предлаже доношење заједничке имиграцијске политике која би била помно планирана, чиме би се довело до помлађивања и економског раста Европе.⁹

У смислу „дозвољиве” пропусности миграната, партикуларисти обично заступају тврд став да држава поставља неки критеријум на основу кога бира кога ће „пустити унутра” – критеријум којим се дефинише шта је то породица или ужа породица, које су то избеглице које се ту могу населити и отпочети нови живот, шта је то оправдан захтев за азилом. Ван ове две категорије, породичних миграната и избеглица, остаје заправо највећи број миграната који се исто тако процењују на основу неких критеријума. „Да ли имају кривични досије; да ли би могли бити опасни по националну безбедност; какво је њихово здравствено стање и како би то могло утицати на јавно здравље; каква је њихова финансијска ситуација, има ли ко да их издржава или би пали на терет државе; најзад, какво је њихово образовање и културна позадина, те да ли би се успели запослити и успешно интегрисати” (Ђорђевић, 2008: 245).

Такође, код већине партикулариста етничка, религијска и културна визура замагљује праве разлике у базичном социокласном смислу, као и оне статусне у смислу држављанских права. Не разазнаје се да опасност не прети толико од страних радника и избеглица, већ система агресивног капитализма који једнако обесправљује домаће становнике и странце, те наставља растакати радну и социјалну базу, те права свију (Žiragić – Пјић, 2016). Врло је лако искористити етно-национални и религијски кључ и за све **социјалне проблеме** у друштву оптужити странце. Екстремне, али све чешће и умерено десне конзервативне струје користе се дискурсима искључивости, као и бројним идеологемима не би ли оправдали затварања граница и дискриминацију. Истовремено, у стању економске и моралне кризе већина становништва је у егзистенцијалном грчу што води индивидуалистичкој атомизираниости и повлачењу у себе. Људи заборављају на потребу за емпатијом, хуманошћу и солидарношћу, једнако према комшији као и према странцу у невољи, чак и када то недвосмислено представља главне вредносне одреднице њихове културе и религије.

⁹ Више у: Penava, Marija (2011): *Utjecaj migracija na europsko tržište rada*, Ekonomska misao i praksa br. 2/2011, Zagreb (335-361)

Придодамо ли томе и да држава одговара на долазак људи мењањем закона у смеру даље криминализације солидарности и санкционирања помагања људима у невољи, не чуди што база за подршку мигрантима и избеглицама опада. Но, управо се ту налази највеће подручје борбе и одговорности за промену ситуације – у подизању свести о темељним узроцима оваквог стања, као и на активизам који би допринео смањењу оваквих неједнакости.

И коначно, анализирајући разлике у приступу између партикулариста и универзалиста из **етичког угла**, као и реалистичне и идеалистичке аргументе за свет отворених граница, увиђају се предности и мане и једних и других. Институционално, идеалистички аргумент који оптира за превазилажење система држава и једну светску државу, не помаже ни најмање у пракси, јер ни сада, а ни у будућности коју можемо да замислимо, држава као институција неће нестати. Реално је да ће се она доживети одређене трансформације, али на државу још дуго морамо рачунати. Бихевиорално, морал који захтева екстремни идеализам није оно што се може очекивати да ће се и догодити, није употребљиво заговарати нешто што је веома удаљено од реално могућих поступака и понашања актера. Како то одлично запажа Б. Ђорђевић: „ми ћемо се увек више бринути за добробит суграђана него за становнике у удаљеној Азији погођене катастрофом цунамија, мада ћемо се саосећати са њима и упутити помоћ, али нећемо бити спремни на велике и трајне жртве на које би били када бисмо „ми“ били угрожени” (Ђорђевић, 2008: 248).

То не значи да све што држава ради, јесте у реду и да не треба да буде критиковано, али значи да се увек мора балансирати између идеалног и изводљивог, између онога што треба и онога што може, уз напомену да је „изводљиво“ такође врло спорно, променљиво и уметнуто у контекст. Одговорност идеалиста је да поставе циљ и мере изводљивост у времену како би се приближавали циљу, али да не изгубе из вида реалност. Важно је, дакле, да код једног теоријског питања које има значајне практичне импликације, и то како на унутрашњем, тако и на међународном плану државе, идеалистички аргументи не постану ирелевантни због свог академизма у пежоративном смислу те речи. То, такође, не значи да, ако од два зла изаберемо мање зато што је то једино било могуће, ми треба да мислимо да смо изабрали добро. Напротив, како то одлично запажа Б. Ђорђевић (2008: 248): „идеалистички аргументи управо томе и служе - да буду независни од конкретности, да оцењују и процењују реалност у односу на најсветлије идеале и да нас подсети да не треба да одустајемо само зато што баш ми нисмо у стању да доведемо до радикалне трансформације света”.

Литература:

1. Arent, H. (1998): *Izvori totalitarizma*, Feministička izdavačka kuća, Beograd
2. Blake, M., and Risse, M. (2006): *Is There a Human Right to Free Movement? Immigration and Original Ownership of the Earth*
3. Bejer, P. (2010): *Religija i globalizacija*, Teme 4/2010, Niš (1295-1316)
4. Bader, V. (2005): *The Ethics of Immigration*, Constellations, Vol. 12, Issue 3, (331-361)
5. Castles, S. (2000): *Ethnicity and Globalization: From Migrant Worker to Transnational Citizen*, London
6. Carens, H. J. (1987): *Aliens and Citizens: The Case For Open Borders*, Review of Politics, 49 (2), (250–273)
7. Despotović, Lj. (2016): *Geopolitički i demografski aspekti migrantske krize*, Kultura polisa br. 31. Novi Sad
8. Del Val, A. (1998): *Islamizam i Sjedinjene države, alijansa protiv Evrope*, Službeni list, Beograd
9. Đorđević, B. (2008): *Etika migracije*, Fakultet političkih nauka, Beograd Godišnjak, (239-254)
10. Friedman, J. and Randeria, S. (2004): *Worlds on the Move: Globalisation, Migration and Cultural Security*. London: I.B. Tauris
11. Giddens, A. (1990): *The Consequences of Modernity*. Stanford, CA: Stanford University Press
12. Gajić, A. (2016): *Geopolitika sirijskih migracija i EU*, Kultura polisa br.29. Novi Sad
13. Kant, I. (1995): *Večni mir*, Gutembergova galaksija, Beograd-Valjevo
14. Kecmanović, D. (2014): *Etnonacionalizam*, Clio, Beograd
15. Hannerz, U. (1996): *Transnational Connections: Culture, People, Places*. London: Routledge
16. Žiparić – Iljić, D. (2016): *Migracije kao oblik adaptibilne strategije*, Slobodni filozofski, Zagreb
17. Milošević, Z. (2013): *Religija i identitet*, NUB Republike Srpske, Banja Luka
18. Penava, Marija (2011): *Utjecaj migracija na europsko tržište rada*, Ekonomska misao i praksa br. 2/2011, Zagreb (335-361)
19. Papastergiadis, N. (2000): *The Turbulence of Migration: Globalization, Deterritorialization, and Hybridity*. Cambridge: Polity Press; Malden, MA: Blackwell.
20. Simeunović D. (2016): *Migracije kao uzrok političkih anomalija u Evropi*, Žurnal za kriminalistiku i pravo, Beograd.
21. Subotić, M. (2013): *Ekstremističke tendencije kao prepreka u (pre)oblikovanju političkog identiteta Srbije*. Kultura polisa br. 21. Novi Sad. (163-181)
22. Subotić, M. (2015): *Ekstremizam pod okriljem religije*, Medija centar Odbrana i Institut za strategijska istraživanja, Beograd
23. Svensen, L. (2013): *Filozofija slobode*, Geopoetika izdavaštvo, Beograd
24. UN, Key trends in international migration, Expert Group Meeting on The Post-2015 Era: *Implication for the Global Research Agenda on Population Development*, New York, 10 April 2015
25. Volcer, Majkl (2000): *Područja pravde*, Filip Višnjić, Beograd

MIGRATIONS TODAY – BEARER OF MATERIAL, SPIRITUAL, AND OTHER EXCHANGES AMONG PEOPLE AND/OR INS- TRUMENT FOR SPREADING OF ISLAMIST IDEAS IN EUROPE

Summary: Migrations in general could be viewed as a millennial process and phenomenon. The history of mankind is largely a history of migrations. It was built through migrations and almost all human societies, cultures, and habits, are largely marked with migratory movements and exchanges. In wider temporal context, it is unequivocal that migrations brought material, cultural, spiritual, and many other forms of exchange. Thus, we can consider migrations as “normal (usual) phenomenon”. Regardless on today’s globalization processes, new transport means, communications, etc., for majority of the world population we could say that it is stationary, and that during their lifetime they are staying in the area of their origin. Still, it is estimated that over one billion of the world population we could call mobile population, while 750 million of people in the world today could be considered internally mobile of internal migrants (those who migrate within the borders of their own states). Contrary to this viewpoint, there is one that considers the contemporary migrations as a problem or abnormality. Partial reasons for the establishment of such a stand we can find in the media and at large number of politicians who are flooding us with rhetoric on migration as something menacing and represents a threat. This viewpoint is often supported with the thesis that the latest migratory movement from countries inhabited with population that is practicing the principles of the youngest monotheistic religion, represent clear and unambiguous intention to change significantly the ethno-religious picture of Europe today. Otherwise, if something important is not done in terms of counter-measures, the close future of “Christian Europe” is equal to the one from Houellebecq’s “Submission”, or even more catastrophic. This paper will analyse both approaches and try to bring them closer (or completely estrange them), through their comparative analysis and based on available literature, and then try to observe the phenomenon from the most balanced perspective.

Key words: migrations, religion, globalization, economy, Islam, extremism